

Kredo

Azərbaycan milli kitabxanası

Müstəqil ictimaiyyəti, publisistik qəzet N 71-72 (1249-1250) 22 noyabr 2024-cü il Qiyməti 1 manat

Qəzet 1999-cü ilin oktyabrından çıxır

QULU MƏHƏRRƏMLİ - 70

YAZARIN KİMLİYİ - sözün görkəzmə üzü

*Sinəmizdə köz tutan Vətən oldu ahımız,
Yanırıq, odumuzdan açılır sabahımız.
Amalımız, yolumuz, işığımız bəllidir,
Dünya döyüş meydanı - söz bizim silahımız!*

Portretdən ümumi cizgilər

Hər kəsin böyüklüyü qəlbini genişliyi və düşüncəsinin dərinliyi qəddir.

Əli Rza Xələfli.

Yəqin ki, yardımçı başlığı oxuyan hər kəs yazı boyu gözünü gəzdirməzdən əvvəl həmin anda düşüncəsindən keçirəcək: niyə «portretdən ümumi cizgilər?»

Birbaşa suala cavab vermək niyyətim yoxdur. Amma bir həqiqət var ki, yazının taleyi əvvəlcə bizim düşüncəmizdə həll olunur. Müxtəlif, bəzən də ziddiyyətli fikirlər qarşı-qarşıya gəlir, əgər belə demək mümkündürsə, fikirlərin savaşımdan keçir-sən. Əvvəlcə doğru bildiyin, üstəlik də inadına görə mördliyin güvəndiyin bir qənaət öne çıxır. Sonra başqa bir qənaət bütün gücü ilə onun qarşısını kəsir. Fikirlər savaş meydanında bəllənir. Hansımsa, hansı səbəbdənsə bəxti gətirmir. Deməzdim geriyyə çəkilib və hətta onu da deməzdim ki, vaxtından əvvəl vurulub qanına qəltan olur. Bəlkə, özünü toparlamaq, daha yetərli bir məqam üçün zamanı gözləmək əsas olur. Hər halda, hər bir yazı üçün başlanğıcda savaş qaçılmazdır.

Qulu Məhərrəmli haqqında yazmaq - Qulu Məhərrəmli yazmaq məni həmişə düşündürüb, onun görünən və görünməyən tərəflərini gözlərimin önündə canlandırmağa çalışmışam. Və görmüşəm ki, qeyri-adi fikir cəngəlliyi ilə üz-üzə qalaram... bu da məndə «yəqin hələ vaxtı deyil» qənaəti yaradıb.

Qulu Məhərrəmli həm də çətin oxunan «kitab»dır. Bütün həyatını yazı içərisində keçirən bir qələm adamı üçün gerek çətin oxunan kitab olmasın. Axı oxumadan, öyrənmədən yazmaq da mümkün deyil. Ona görə «həm də» köməkçi nitq hissəsinin yardımından burada təsadüfi istifadə etmirəm. Qulu Məhərrəmli görünən tərəfləri də az deyil. Publisistik kimi, nəzəriyyəçi-jurnalistik kimi, ssenarist-yazıçı kimi... onun kimliyi heç bir mübahisə doğurmur. Çətinlik isə onun mübahisə doğurmayan tərəflərini söze çəkəndə alt qatda daha çox mətləblərin olduğunu görməsindədir. Beləliklə, fikirlər şəxslənir, başlıca istiqamət hansı olur?.. bax, bu baredə istər-istəməz baş sındırma-lı olursan.

...Yəqin ki, rəssamlar üçün də çətin çəkilən portretlər var. «Cokonda»nın məktəb olmaması elə onun çətin çəkilməyi ilə bağlıdır. Rəssam «Cokonda»nı bir dəfə yazdır. Ola bilsin ki, kim-

lərsə onun hansısa cizgisini əxz edir və bu cizgini çəkdiyi portretdə əks etdirə bilər. Amma bu portret yenə də Cokonda qədər heyrət doğurmur.

Qulu Məhərrəmli kimi portretləri də (əlbəttə, belələri azdır və bəlkə, çox azdır) zaman xəsisliklə yaradır. Ona elə məzmun, elə forma, elə tale bəxş edib ki, hətta öz yetirmələri belə istəsələr də onu təqlid etmək gücündə deyillər. Hər hansı bir mətləbin şərh vaxtı onun üz cizgilərinə diqqət etmişəm. Əgər mətləbə ironik münasibəti varsa, bunu qabaqcadan ciddi almır, sanki bütövlükdə qəbul edir, ustalıqla şərh verir, mətləbi çözdükcə, mahiyyətə vardiqa tənqidə davam gətirməyən tərəfləri üzə çıxarır. Və finalda qəflətən sanki «görünən budur» görkəmi ilə münasibətini göstərir. Hətta bir çox hallarda məsələnin obyektiv və subyektiv tərəflərini sistemli şəkildə şərh edə-edə nəticəni oxucunun (dinləyicinin) ixtiyarına buraxır. Hər kəs nəticə çıxarmaqda azaddır. Elə bu fikrə söykənil belə bir hökmü də vermək olar. Qulu Məhərrəmli düşüncə demokratiyasının yeni zaman-da təkə ifadəçisi deyil, həm də yaradıcısıdır.

Qulu Məhərrəmli yazı nitqi ilə şifahi nitqin arasındakı sərhədlər də asanlıqla ayrılır. Bəzən onu dinləyəndə hazır yazını öz düşüncəsindən oxuyurmuş kimi görürük. Bəzən də yazısını oxuyanda sanki onun şifahi nitqini dinləyirik. Bu da onu göstərir ki, o, hərəkətdə olan düşüncə mexanizmidir. Bəs onun düşüncə mexanizmini hərəkətə gətirən, daimi fəaliyyətə sövq edən hansı qaynaqdır? Təkcə zəngin məlumat, gündəlik hadisələri izləmək, proseslərin idarə olunma mexanizmi-

ni qavramaq... bütün bunlar əsasdır, sübhəsis, düşüncə mexanizminin hərəkətdə olmasında bu cəhətlərin hər birinin özünəxas rolu var. Ancaq Qulu Məhərrəmli mənəvi portretini ən müxtəlif rənglərin çalarlarından istifadə ilə yaratmaq istəyən hər kəs hiss edər ki, daha əsaslı səbəb də var; çünki bir çoxları üçün deyilməsi mümkün olmayan (ən azı çətin olan) mətləbləri Qulu Məhərrəmli çox asanlıqla, demək olar ki, əziyyətlə çəkmədən, normal, adi yanaşma ilə çözürlər. Özü də elə ustalıqla çözürlər ki, sap yarı yolda qırılırlar.

...Mən tərəkəmə mühitində böyümüşəm. Qəsablardan fərqli olaraq tərəkəmə kəndi heyvanın acı bağırsağını ustalıqla çözürlər. Hər dəfə atamın əllərinə baxanda az qala demək istəmişəm ki, (bəlkə də demişəm) bu qədər ehtiyat nəyə lazımdır; çək, qırıldı, bir də təzədən çəkərsən... Atam da sanki məni sözsüz sualımın cavabı üçün arxayın salıb: «Yox, olmaz» çöz qırılar, bağırsağın ifrazatı ota dağılar.

Mən də məsələni çox çözmürəm. Qulu Məhərrəmli ona görə mətləbi (ən qorxulu mətləbi) arxayın çözürlər ki, özünə güvənci var. Özünə güvənci isə artıq formalaşmış xarakterdir. Demək, Qulu Məhərrəmli düşünmə mexanizmini hərəkətə gətirən əsas güc mənbəyi onun xarakteridir, orijinal təbiətidir. Yəni, Rumısayaq desək, göründüyü kimi olmaq bacarığıdır, olduğu kimi görünmək cəsarətidir.

Qulu Məhərrəmli çıxışlarında və yazılarında sözü soyuq silah səviyyəsinə qaldırır. Amma onu o qədər ustalıqla işlədir ki, söz yaralamaqdan çox yaranı sağaltmaq vəsaitinə çevrilir. Təqdir etdiyi də, tənqid etdiyi də onu başa düşmək, anlamaq, nə demək istədiyinin axırına yetmək, bir sözlə, onun aurasına daxil olmaqdan başqa çıxış yolu görmür. Beləliklə, Qulu Məhərrəmli oxucusu (dinləyicisi) ilə özü arasında məntiqin gücünə körpü yaradır. Həmişə onun xüsusi təsir dairəsi olan əhatəsi var.

Baş verən hadisələrin arxasınca sürülmək jurnalistik üçün faciədir. Hadisələrin başlanğıcından əvvəlki məqam Qulunun əsas tədqiqat obyektidir. O, sanki yerin altındakı uğultunu qabaqcadan duyur, hücum üçün gələn suvarinin atının ayaq səslərini çox uzaqdan eşidir deməzdim, hiss edir. Ona görə də Qulunun həm sosial, həm siyasi, hətta iqtisadi proqnozları əsaslandırılmış olur, vaxtından əvvəl xəbərdarlıq mahiyyəti daşıyır.

(Davamı 16-cı səhifədə)

(Əvvəli 1-ci səhifədə)

Inanırım ki, bir qərinə ərinə, hətta bir qərindən o biri tərəfdən də neçə ili sözmüzün içinə alsaq, Qulun ən çətin məqamlardakı çıxışlarında ifadə olunan öncəgörmələri ümumi həyatımızın tənzimlənməsində az rol oynamayıb. Qulu təbiət etibarilə sözünün nəticə verib verməməsindən asılı olmayaraq, öyünən deyil. Ancaq onunun baş verən hadisədən sonra çəkdiyi ağrısını oxucusu da, dinləyicisi də duymağa elə də çətinlik çəkmir. Çünki onun çox ciddi vətəndaşlıq mövqeyi var. Öz təbirilə desək, okeanda gəmi batırsa, bu prosesin ağıllı, ya ağılsız olmağa heç bir dəxli yoxdur. Qulu ümumi gəminin təəssüf mövqeyini həmişə uca tutur.

Qulu Məhərrəmli kimi jurnalistlər mənəvi mühitimizin arınması üçün gücünü heç vaxt əsirgəmir. Arınma demək, yadıma bir epizod düşdü. Görkəmli alim Nizami Xudiyevin 70 illik yubileyindəki çıxışından bir məqamı yada salmaq istərdim: «Evinizə süpürgəçi kimi soxulanların sonra adını süpürməyini də görmək necə ağırdır?!». Süpürgəçi obrazı heç də mənfi obraz kimi xarakterizə oluna bilməz. Süpürgəçi məişətimizi təmizləyir. Ətrafa yaydığı, üfunəti, mikrobları, virusları ilə insanları xəstələndirə biləcək zibili təmizləyir. Bir də var, mənəvi mühitimizin süpürgəçisi. Bu məqamda artıq süpürgəçi obrazı iki bir-birinə zidd tərəfə ayrılır. Biri ruhumuzu, mənəviyyatımızı saflaşdırmaq istəyində olsa da, digəri mənəvi mühitimizin yaxşı görünən tərəfini süpürüb atmaq niyyətindədir. Qulu Məhərrəmli insanları gözü açıq

Portretdən ümumi cizgilər

olmağa - həyatımızı, məişətimizi, mənəvi mühitimizi hansı süpürgəçiyə etibar etmək üçün gözüaçaqlığa çağırır.

Jurnalist üçün açıqlıq, sərhəd sərbəstliyi şübhə yoxdur ki, üstünlükdür. Onun təbiətindəki bu üstünlük, həm də onun cəmiyyətdəki qərəzkarlardan, bədxahlardan bulanlıq sudan nəsə axtaranlardan mühafizəsini yaradır: «Yəni sən axtarmağına ehtiyac yoxdur. Örtüdə olan nə varsa, mən onun hamısını açıq deyirəm». Bu keyfiyyət qarşı tərəfi silahsızlaşdırmaq, tərsilahl etmək gücüdür.

Qulu Məhərrəmli həyat adamıdır. Bütün qaynarlığı, düşdüyü mühitdə ərazini kompleks halında görmək və nəzarətdə saxlamaq imkanına malikdir. Bir anda onu əhatə edən mühitin nə istədiyini, amma əslində, ona nəyin lazım olduğunu yerində qavrayır. Nitqini, düşüncəsini bu istiqamətdə səfərbər edir. Ona görə də asanlıqla auditoriyanın nəbzini tuta bilir, ahəngləri öz nitqi ilə nizamlayır, hə-

yatsevərliyi ilə mühitdə özünə qarşı rəğbət oyadır. Axı insanlar həyatı sevir, yaşamaq istəyir, özü də sevdiqləri, yaşamaq istedikləri həyatı güllə-gülə yaşamaq istəyirlər.

Qulu Məhərrəmli təbiətindən gələn yumor hissi onu ən çətin məqamda belə tərk etmir. Hətta mühit yumoru qəbul edə bilmirsə və bu qəbul edilməzlik mühitin xəstəliyindən irəli gəlsə, onda Qulu Məhərrəmli nitqində yumor asanlıqla sarkazma çevrilir, ironiya açıq-aşkar görünür. Və necə deyərler, hər kəs özünü yığırdırmaqdan başqa yol görmür. Bütün bunlar Qulu Məhərrəmli həyatsevərliyinin təbi rəngləridir. O, həyatsevərliyi bir nemət kimi ruhunda daşıyır və asanlıqla ətrafına pay-püşk edir.

Adam onunla özü demiş, dost məclisində olanda sanki həyatın bir gün solub gedəcək bir bağ olacağına inanmır. Varlığımızın istəyincə bu həyatın həmişə güllü-çiçəkli - Qulu Məhərrəmli təbiətində

uyğun desək, gülüslü, təbəssümlü olacağına inanırıq.

Yaşamağın çox üzü var, əvvəllər ədəbiyyatdan öyrəndiyimiz sayaq desək, sürünə-sürünə yaşamaq da var. Həyatın çoxunu göy üzündə, şahinlərsayağı süzərək yaşamaq da var. Amma həyatın əsl üzü həyatın içində olmaq, onun nəbz ahəngini öz ruhunda duymaqla yaşamaqdır. Qulu Məhərrəmli həyat və yaradıcılıq yolu həm də yaşamaq düsturudur - həyatı sevərək yaşamaq düsturu.

Yuxarıda «Portretdən ümumi cizgilər» demişdim, üstəlik Qulu Məhərrəmli « çətin oxunan kitab kimi» gördüyümü də etiraf etmişdim. Amma indi onu deyirəm ki, sözümdə yanlışmışam. Daxilən zəngin portretləri nainki rəsəmə üçün rənglərlə, elə yazıçı üçün də sözlə ifadə etmək çox çətinidir. Çətin, ancaq mümkündür. Əgər daxili-mənəvi gücü yazar səfərbər edə bilirsə, «düşvəri asan cəlmək» niyə çətin olsun?..

...Hər bir yazıdan əvvəl elə bil qaranlığa düşürəm. Hara baxsam, qatı bir zülmət içində özümü hiss edirəm. Bu dəfə də belə oldu. Ancaq çox çəkmədi. Dövrümüzün tanınan və təqdir olunan siması kimi Qulu Məhərrəmli gülər gözleri öz işığı ilə düşüncələrimi nurlandırdı və məni qaranlıqdan işığına çıxaran gücə çevrildi.

Bir daha inandım, lap uzaqda olsa belə, işığı gör, işığı get, ən yaxşı bələdçi elə işıqdır.

Əli Rza XƏLƏFLİ